

K R O N I K A

Jubileusz Profesor Joanny Goszczyńskiej

Rok 2018 obfituje w znaczące rocznice i jubileusze¹. Z tych, które łączą historię czeską, słowacką i polską, na uwagę zasługują z pewnością co najmniej dwa wydarzenia: radosne stulecie niepodległości przypadające na tegoroczną jesień oraz bardziej traumatyczne wspomnienie historii roku 1968. Symptomatyczny jest zatem w tym kontekście fakt, że bieżący rok przynosi także jubileusz 70-lecia Pani Profesor Doktor Habilitowanej Joanny Goszczyńskiej – slawistki, bohemistyki i słowacystki, znawczyni obu literatur XIX i XX wieku, związanej od lat z Uniwersytetem Warszawskim.

Jubilatka najpierw studiowała na UW, następnie przeszła tam kolejne szczeble kariery naukowej, począwszy od doktoratu w 1983 roku aż do profesury w 2010. Przypomnijmy, że pierwszy znaczący stopień w karierze zawodowej został nadany za pracę poświęconą nowelistyce słowackiego prozaika Františka Švantnera, która powstała pod kierunkiem nestora polskiej slawistyki profesora Józefa Magnuszewskiego.

Następnym krokiem w karierze naukowej Jubilatki było uzyskanie habilitacji na podstawie monografii *Mit Janosika w folklorze i literaturze słowackiej XIX wieku* (Warszawa 2001). Książka odbiła się szerokim echem w środowisku slawistycznym, o czym świadczą liczne recenzje publikowane w takich czasopismach, jak „Pamiętnik Słowiański”, „Slovenská literatúra”, „Slavia”, „Kontakty” i inne. Nowatorskie czy może ściślej pionierskie ujęcie tematu wywołało ogromne zainteresowanie publikacją, a to z kolei dwa lata później zaowocowało również tłumaczeniem na język słowacki.

Śledząc kolejne monografie, nie sposób nie zauważyć, iż Autorka w następnej postawiła na obie literatury, które uczyniła przedmiotem swoich eksploracji naukowych. W tomie *Sławni i zapomniani. Studia z literatury czeskiej i słowackiej* (Warszawa 2004) zebrane zostały artykuły wcześniej zamieszczone w czasopismach i pracach zbiorowych, zarówno polskich, jak i zagranicznych. Część pierwsza, najobszerniejsza, poświęcona jest słowackiemu romantyzmowi (nazwa nurtu stanowi jednocześnie jej tytuł), ale w kolejnych: *Ekspresjonizm i Współczesność* uwaga Uczzonej skoncentrowana jest także na literaturze czeskiej. Po wnikliwym omówieniu fenomenu słowackiego mesjanizmu (jeden z powracających tematów Uczzonej) w epoce roman-

tyzmu, w kolejnych esejach Autorka przygląda się temu, jak funkcjonował ekspresjonizm na gruncie literatury czeskiej i słowackiej oraz odpowiada na pytanie, dlaczego często odmawiano mu prawa do obecności, polemizując nieraz z wcześniejszymi ujęciami tej problematyki. Część ostatnią stanowi czesko-słowacki dwugłos dedykowany twórczości Rudolfa Slobody i Milana Kundery.

Podjęcie jednego z dalszych nurtujących Jubilatkę zagadnień przyniosło efekt w postaci tomu *Synowie słowa. Myśl mesjanistyczna w słowackiej literaturze romantycznej* (Warszawa 2008). Zarówno mesjanizm, jak i słowiański romantyzm konsekwentnie powracają w badaniach Pani Profesor. W prezentowanym tomie najwięcej rozważań zostało poświęconych klasycznym autorom: Samowi Bohdanowi Hroboňowi, Michalowi Miloslavowi Hodży czy wreszcie Ludovítowi Štúrowi, tworząc koherentny obraz tego fenomenu w coraz bardziej upominającym się o głos piśmiennictwie.

Problematyka słowacka powróciła również w publikacji *Wielkie spory małego narodu* (Warszawa 2015). Autorka z perspektywy historii idei przygląda się w niej XIX-wiecznym słowackim dylematom tożsamościowym. Z pasją pokazuje i eksponuje lata kształtowania się nowoczesnej idei narodowej Słowaków rozdartych w XIX wieku pomiędzy kulturą czeską, słowacką, dominacją austro-węgierską czy wreszcie tych, którzy szanse upatrywali w panslawizmie.

Z tego krótkiego wyczerpania, nieroszczącego sobie ambicji do zreferowania całokształtu dorobku naukowego Jubilatki (Autorki bardzo wielu artykułów naukowych, recenzji, wystąpień), wyraźnie widać, iż w kręgu Jej zainteresowań naukowych pozostaje historia, kultura, literatura dwóch narodów, które często określa się przymiotnikiem „mały”. Zaangażowanie, z jakim Profesor Joanna Goszczyńska pochyliła się nad wybranymi aspektami XIX- i XX-wiecznej tożsamości obu tych zbiorowości, przekonuje, iż to, co małe, wcale nie musi być mało interesujące.

Dorobek naukowy dopełniają redagowane przez Jubilatkę tomy zbiorowe, które są z reguły efektem spotkania (dosłownie i metaforycznie rzecz ujmując) wielu badaczy z różnych ośrodków. Każdy, kto choć raz podjął się sprostania wyzwaniu, jakim jest rzetelna redakcja, wie, jak zmusna i czasochłonna jest to praca. Tym bardziej należy przypomnieć serię wydawaną w pierwszej dekadzie XXI wieku pod wspólnym tytułem *Problemy tożsamości kulturowej w krajach słowiańskich*. Dwie pierwsze części eksplorowały kluczowe zagadnienie pod kątem formowania się i przemian (Warszawa 2003, 2004), w trzecim autorzy pochyliłi się nad ikonoczością, badając znaki i symbole (Warszawa 2005). Trzy lata później ukazała się praca *Procesy autoidentyfikacji na obszarze kultur środkowoeuropejskich po roku 1918* (Warszawa 2008), będąca wynikiem otrzymanego grantu z Funduszu Wyszehradzkiego.

Wspomnieć przynajmniej z tytułu w tym miejscu należy tomy współredagowane przez Jubilatkę: *Przemilczenia w relacjach międzykulturowych* (z G. Szwat-Gyłybową; Warszawa 2008), *Znaczące przestrzenie Słowiańszczyzny* (z G. Szwat-Gyłybową,

¹ Za pomoc w przygotowaniu materiału dziękuję Doktor Aleksandrze Hudymać.

Warszawa 2010; *Res slavistice* (z Z. Greniem; Warszawa 2010), *Czarny romantyzm. Przypadek słowacki* (z A. Kobylińską; Warszawa 2011), *Doświadczenie i dziedzictwo totalitaryzmu na obszarze kultur środkowoeuropejskich*. (współred. J. Królak, R. Kulmiński; Warszawa 2011). Ostatnim bodajże opracowaniem zbiorowym była publikacja *Wojna – retoryka walki* (Warszawa 2015). Każda z tych prac odsłania kolejne obszary, które nie są obce Badaczce i które dzięki Jej pracy i zaangażowaniu stają się mniej obce także dla czytelników.

Powyższe wyliczenie ilustruje jednocześnie reorientację metodologiczną macierzystego ośrodka badawczego, w którym od 2005 roku realizowany był program dwustopniowych kulturoznawczych studiów slawistycznych. Warto więc dodać, iż Profesor Joanna Goszczyńska w latach 2008–2016 kierowała Instytutem Sławistyki Zachodniej i Południowej, jednocześnie koordynując współpracę badawczą z praską bohemistyką nad tematem *Literatury słowiańskie wobec procesów kulturowych w XIX i XX wieku*.

Dorobek naukowy dopełnia informacja, iż Jubilatka jest redaktorem naczelnym polsko-słowackiego pisma „Kontakty”, zasiada w komitecie redakcyjnym „Prac Filologicznych” oraz radach naukowych słowackich periodyków: Slovenská literatúra” i „Rak”. Uznanie budzi także wypromowanie czworga doktorów, gdyż pokazuje, iż badacze bohemistyki i słowacystyki mogą liczyć na wsparcie i intelektualny dialog.

Profesor Joanna Goszczyńska oddaje się również sztuce tłumaczenia z języka słowackiego i czeskiego. Wśród uczonych, których prace zostały przez Nią przetłumaczone, wymienić można nazwiska Vladimíra Macury, Petra Zajaca (teksty ukazały się na łamach „Pamiętnika Słowiańskiego”). Z kolei w „Literaturze na Świecie” odnaleźć można przekłady o charakterze popularnonaukowym czy publicystycznym m.in. autorstwa Josefa Škvoreckiego czy ponownie Macury. Warto też przypomnieć, iż wcześniej, także poza oficjalnym obiegiem, Jubilatka (pod pseudonimem Adam Rajska) publikowała tłumaczenia znaczących esejów Jiřego Lederera czy Petera Liptovskiego. W bibliografii znajdziemy ponadto przekłady literackie (tutaj takie nazwiska, jak Ladislav Ťažký, Ivan Křesadlo, Pavel Kohout, Pavel Vilikovský, Dušan Mitaňa, Ota Filip) i publicystyczne, które ukazywały się w czasopismach (ponownie „Literatura na Świecie”, ponadto „Kresy” czy np. „Dodatek Środkowoeuropejski” do „Gazety Wyborczej”), antologiach czy jako publikacje zwarte (Marta Staňková, Jozef Čiger Hronský, Eduard Petiška).

Przekłady z literatur obcych są zawsze znakomitym przyczynkiem do promowania ich na gruncie rodzimym, stanowiąc jedną z możliwych form transferu kulturowego. Inną drogą jest przybliżanie obcej kultury w różnorodnych leksykonach czy wydawnictwach encyklopedycznych. Spod pióra Profesor Joanny Goszczyńskiej wyszło wiele haseł osobowych, przedmiotowych, monograficznych głównie z zakresu literatury słowackiej w prestiżowych polskich wydawnictwach o tym charakterze.

Tekst niniejszy zaczął się od przypomnienia jubileuszy, ale warto podkreślić, iż sama Jubilatka również śledzi rozmaite rocznice, by sięgając po nie, móc propagować kulturę obu małych narodów. Nie sposób w tym miejscu nie przypomnieć ostatnich tego typu publikacji, które ukazały się dzięki Pani Profesor. Jako redaktor doprowadziła do powstania i wydania niedawno dwóch tomów stanowiących odbicie obu Jej pasji naukowych. *W stulecie urodzin Bohumila Hrabala*, jak głosi podtytuł, ukazała się zbiorowa praca *W poszukiwaniu przerw w zabudowie* (Warszawa 2015). Twórczość jednego z najbardziej rozpoznawalnych pisarzy czeskich XX wieku stała się wyzwaniem dla różnych pokoleń bohemistów polskich i czeskich. Z pewnością tego typu inicjatywy prowadzą do konsolidacji środowiska, ale też są swego rodzaju wielopokoleniowym dialogiem badawczym, do którego zaproszenie przejęli zarówno znawcy twórczości autora *Lekcji dla starszych i zaawansowanych*, jak i ci, którzy spoglądali na jego dzieło świeżym okiem. Z tożsamyh przesłanek, potrzeby docenienia wielkich osobistości kultury stanowiącej centrum zainteresowań, wyrasta zapewne współdziałanie przy wyborze tekstów *Obywatel kultury* (Warszawa 2016), wydanych z okazji piątej rocznicy śmierci Václava Havla, gdzie znajdziemy także tłumaczenie jednego z esejów autora.

W tym samym roku (2016) przypadała dwusetna rocznica urodzin Eudovíta Štúra, a to z kolei zaowocowało wydaniem publikacji pod tytułem *Powroty do źródeł*. Zgodnie z zapowiedzianą w tytule zasadą *ad fontes* zaproszeni badacze pochyliłi się nad budzącymi najwięcej pytań dziedzinami działalności i twórczości jednego z czołowych przedstawicieli słowackiego odrodzenia narodowego.

Docenienie wieloletniej działalności Jubilatki na rzecz propagacji kultury słowackiej nie tylko w Polsce znajdowało nieraz również swój konkretny wymiar. Profesor Joanna Goszczyńska była odznaczona przyznawanym z rąk Ministra Szkolnictwa Republiki Słowackiej Medalem świętego Gorazda. W ostatnim czasie co najmniej dwukrotnie zauważono i uhonorowano zaangażowanie Pani Profesor, która stała się laureatką prestiżowej Międzynarodowej Nagrody Słowackiej Akademii Nauk. Wręczenie odbyło się 8 września 2017 roku w Sali Lustrzanej Pałacu Prymasowskiego w Bratysławie. Drugim wydarzeniem było przekazanie Dyplomu Uznania Ministra Spraw Zagranicznych i Europejskich Republiki Słowackiej. Uroczystość miała miejsce 8 stycznia 2018 w ambasadzie Republiki Słowackiej na przyjęciu w Dniu Powstania Republiki Słowackiej. Podkreślono szczególne zasługi Uehonorowanej na rzecz rozwoju przyjacielskich relacji słowacko-polskich na polu akademickim, translatorskim, a zwłaszcza wieloletnią pracę badawczą na gruncie słowacystyki.

Obraz Pani Profesor byłby niepełny bez krótkiej osobistej refleksji. Miałam okazję spotkać Ją kilkakrotnie na różnych sympozjach, konferencjach i kongresach (co ciekawe zawsze w którejsz ze stolic: Warszawie, Pradze czy ostatnio w „stolicy polskiej piosenki”) i za każdym razem mogłam liczyć na życzliwość, uśmiech i zainteresowanie. Myślę, iż to również jest warte podkreślenia oprócz oczywistych i niepodważalnych dokonań na polu naukowym.

W imieniu nie tylko opolskiej slawistyki życzymy Pani Profesor wielu cennych inspiracji oraz porywających tematów do dalszej pracy, energii do odkrywania kolejnych meandrów kultury czeskiej, słowackiej i polskiej w trudnych czasach „płynnej nowoczesności” oraz – po prostu – ludzkiej życzliwości i zdrowia.

Aleksandra Pajqk, Opole